

4 Profetiska bergstoppar

Berättelserna i Bibelns böcker omfattar en tid på mer än 2000 år. Under denna långa tid är vissa perioder mera uppmärksammade än andra. Dessa perioder är som profetiska bergstoppar som höjer sig över det omgivande landskapet och där Bibelns röda tråd blir särskilt synlig.

Det profetiska perspektivet

Det profetiska perspektivet hjälper oss att lyfta blicken (CC)

Bibeln präglas av ett profetiskt perspektiv och vi har redan tidigare stött på flera profetior. Vi ska läsa en kort text som belyser det profetiska perspektivet:

■ För Herren Gud gör ingenting utan att uppenbara sin hemlighet för sina tjänare profeterna. (Amos 3:7)

4. Profetiska bergstoppar

Det här är en anmärkningsvärd bibelvers. Det står att Gud berättar för sina profeter om sin hemlighet *i förväg*. Vissa människor har alltså fått kunskap om vad Gud tänker göra i framtiden.

En profet är en person som talar ord från Gud. Det finns många profeter i Bibeln och sexton av dem har egna böcker i Gamla testamentet. Ganska många av Bibelns böcker är alltså profetböcker.

Profetior är budskap från Gud som profeter fått ta emot för att förmedla till andra människor. En profetia kan vara ett budskap till människor i profetens egen samtid. Profetior handlar dock, som vi såg ovan, ofta om framtiden. De kan ha ett kort tidsperspektiv och handla om vad som ska hända i en nära framtid, sett ur profetens synvinkel. De kan också ha ett medellångt perspektiv (några hundra år framåt i tiden) eller handla om sådant som ligger tusentals år framåt i tiden. I det senare fallet kan alltså profeter som levde för flera tusen år sedan tala ord från Gud som gäller vår egen tid.

En stor del av Bibelns innehåll är alltså profetiskt och innehåller förutsägelser om framtiden. Det blir därför möjligt att undersöka om dessa förutsägelser slagit in. Profetiorna i Bibeln är ett uttryck för att Gud har all makt och att han kontrollerar historien. I texten nedan ser vi hur Gud själv talar om profetiornas betydelse:

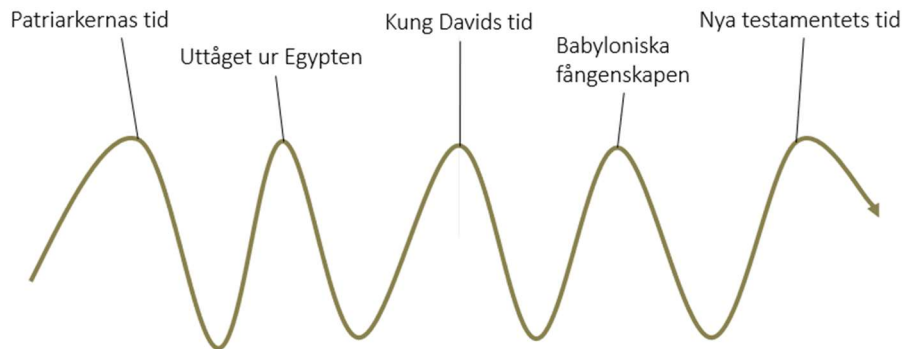
Det som har hänt förut, det har jag förkunnat för länge sedan. Det var förutsagt av min mun, jag lät er höra om det. Plötsligt satte jag det i verket, och det inträffade. Eftersom jag visste att du är hård, med en nacke av järn och en panna av koppar, förkunnade jag det för länge sedan. Innan det hände lät jag dig höra om det, för att du inte skulle kunna säga: "Min avgud har gjort det, min skurna och gjutna gudabild har befallt det." Du har hört det, och nu ser du alltsammans. Vill ni inte erkänna det? Nu låter jag dig höra om nya ting, fördolda ting som du inte visste om. (Jes 48:3-6)

Gud använder profetior medvetet för att visa att det är han och ingen annan som har kontroll över det som händer. Israels folk, och även alla andra, behöver uppenbarligen överbevisas av Gud själv med profetior. Vi har allt för ofta "nackar av järn" som inte vill böja sig och "pannor av koppar" som vägrar att acceptera även det mest uppenbara.

Genom profetiorna gör Gud det svårt för oss att förneka hans makt. Tyvärr uppmärksammas inte detta viktiga innehåll i Bibeln särskilt mycket. Allt för många kristna ledare har valt att inte tala om profetior. Därför går också många kristna miste om den här viktiga kunskapen.

4. Profetiska bergstoppar

Fem profetiska bergstoppar

Fem profetiska bergstoppar i Bibeln (Tomas Widholm)

Den bibliska historien är inte som ett platt landskap där allt ser likadant ut oavsett åt vilket håll man tittar. Det liknar mera ett kuperat landskap med både berg och dalar. Profetiska bergstoppar syftar på de perioder då det skedde särskilt viktiga händelser i frälsningshistorien. De hör ihop med Bibelns röda tråd och det profetiska perspektivet är då särskilt framträdande.

Man kan tala om fem profetiska bergstoppar i den bibliska historien. Den första är patriarkernas tid som man kan läsa om i Första Mosebok och som vi tog upp i den här bokens andra kapitel. Den andra profetiska bergstoppen är uttåget ur Egypten och som vi behandlade i det förra kapitlet. Mellan dessa bergstoppar finner vi en djup dal som motsvarar den tid Israels folk befann sig i Egypten.

Efter uttåget ur Egypten uppfylldes Guds löften om att Israels folk skulle få bosätta sig i det utlovade landet Kanaan. Man kan därför tycka att allt borde vara på topp, men i stället hamnade folket i en dalgång av synd och uppror mot Gud.

Denna dalgång följdes av en tredje profetisk bergstopp vid kung Davids tid. David var Israels idealkung och den kung med vilken man jämför andra kungar. Under den här perioden upprättade Gud också ett tredje förbund, Davidsförbundet. Det är därför ingen slump att Jesus kallas Davids son, utan det visar hur denna tredje profetiska bergstopp är betydelsefull för att förstå vem Jesus är.

4. Profetiska bergstoppar

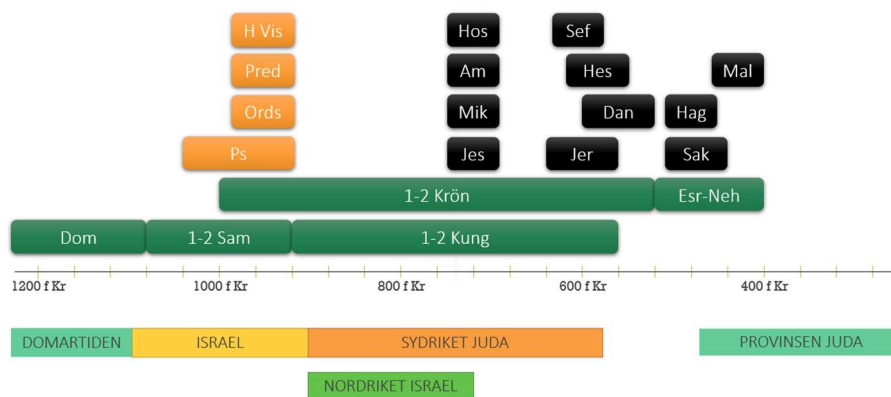
Efter kung Davids tid gick det både upp och ned för Israels folk, mest ned faktiskt. Perioden var händelserik även om den i jämförelse med andra perioder är att betrakta som en dalgång.

Den fjärde profetiska bergstoppen, även om det här är mera korrekt att tala om ett profetiskt bergsmassiv, omfattar tiden före, under och efter den babyloniska fångenskapen. Den babyloniska fångenskapen är alltså en av Bibelns viktigaste händelser.

Detta profetiska bergsmassiv följs av en dalgång som motsvarar den ungefär 400 år långa luckan mellan Gamla och Nya testamentet. Även om det saknas bibeltexter från den här tiden är perioden inte på något sätt oviktig. Det som skedde i denna ”lucka” skapade förutsättningarna för Nya testamentets tid.

Nya testamentets tid är de femte och sista profetiska bergstoppen i Bibeln. Den omfattar ca 100 år och kan också bäst beskrivas som ett profetiskt bergsmassiv. Alla 27 böcker i Nya testamentet hör hit.

Profetiska bergstoppar och bibelböcker

Bibelböcker placerade kronologiskt 1200-400 f Kr (Tomas Widholm)

Det finns ett tydligt samband mellan profetiska bergstoppar och bibelböcker. I bilden ovan ser du en tidsaxel som motsvarar drygt 800 år, från 1200 f Kr till 400 f Kr. Tidsaxeln börjar med den tidsperiod som kallas domartiden och som utgör en profetisk dalgång. Den skildras i Domarboken (och Ruts bok, som inte finns med i bilden).

4. Profetiska bergstoppar

Under perioden omkring år 1000 f Kr var Israel ett förenat kungarike då tre kungar följde på varandra; Saul, David och Salomo. Denna tid är en profetisk bergstopp som vi kan läsa om i Första och Andra Samuelsboken (och även i Första Krönikeboken). Mycket av innehållet i de poetiska bibelböckerna (Psaltaren, Ordspråksboken, Predikaren och Höga visan) skrevs av kungarna David och Salomo. Det blir därför en ”stapel” av bibelböcker vid den här profetiska bergstoppen.

I Kungaböckerna och Krönikeböckerna kan vi följa Israels folk ned i dalgången efter kung Davids tid. Israel splittrades och under en tid fanns två israelitiska stater: sydriket Juda och nordriket Israel.

När vi kommer till profeten Jesajas tid, under senare delen av 700-talet f Kr, börjar en period som kan beskrivas som ett profetiskt bergsmassiv, trots att mycket av det som skedde inte var särskilt positivt. Både nordriket Israel och sydriket Juda gick under och Israels folk hamnade i det som kallas den babyloniska fångenskapen.

Som framgår av bilden på föregående sida var det intensiv profetisk aktivitet i samband med de här händelserna. De flesta profetböckerna i Bibeln skrevs då. Tiden före, under och efter den babyloniska fångenskapen är central i Bibeln och avgörande för att kunna följa Bibelns röda tråd.

I det här fjärde kapitlet kommer vi titta närmare på två profetiska bergstoppar, den tredje och fjärde. Först ska vi kort stanna till vid kung Davids tid. Sedan fortsätter vi med händelserna i samband med den babyloniska fångenskapen, där också tyngdpunkten ligger i det här kapitlet.

Davidsförbundet

Den tredje profetiska bergstoppen omfattar en tid på ungefär 150 år och inleddes med profeten Samuel. Samuel fick motvilligt acceptera kravet från Israels folk om en kung. Saul utsågs då till Israels första kung.

Saul blev dock en besvikelse och efterträddes av David från Betlehem. Omkring år 1000 f Kr gjorde han Jerusalem till huvudstad och efter en tid började han fundera på att också bygga ett tempel. Gud svarade då att David inte skulle bygga något hus (tempel) åt Gud, utan att Gud i stället skulle bygga ett hus åt David:

4. Profetiska bergstoppar

”Ditt hus och ditt kungadöme ska bestå inför mig till evig tid. Din tron ska vara befäst för evig tid.” (2 Sam 7:16)

I texten finns en ordlek. Ordet hus kan syfta på en fysisk byggnad, exempelvis ett tempel eller ett palats. Ordet kan också syfta på en kunglig dynasti. Gud gav David ett löfte om att hans ättlingar kommer vara Israels kungar i all evighet. Detta löfte kallas Davidsförbundet. Israels rättmätige kung ska vara en kung av Davids ätt, av Davids hus.

Lämningar av vad som kan ha varit Davids palats i Jerusalem (Tomas Widholm)

Ättlingar till David satt på tronen i Jerusalem under lite mer än 400 år. Sedan erövrades landet och staden av stormakten Babylonien. Två av de sista kungarna av Davids hus fördes bort i fångenskap. Visserligen återvände en medlem av Davids hus till Jerusalem, men något nytt kungadöme blev inte upprättat. Efter den babyloniska fångenskapen såg det därför mörkt ut för Guds löfte om att Davids hus skulle bestå för evigt.

Löftet blev ändå grunden för en förväntan om och längtan efter en kommande kung av Davids hus som skulle återupprätta riket och regera för evigt. Förväntan handlade om att Gud skulle sända en viss Messias till Israels folk. Messias skulle vara en ättling till David med rätt till kungamakten. Men det finns bibeltexter som visar att Messias kommer vara mera än så:

4. Profetiska bergstoppar

En psalm av David. Herren sade till min Herre: "Sätt dig på min högra sida tills jag lagt dina fiender som en pall under dina fötter." Din makts spira ska Herren sträcka ut från Sion. Härskas mitt bland dina fiender! (Ps 110:1-2)

De här versarna finns i början av psalm 110 och har länge förståtts som en profetia om den kommande Messias. De handlar om en kung som ska regera från Sion, alltså från Jerusalem. Så långt passar texten bra ihop med de historiska kungarna av Davids hus.

Men den här texten går betydligt längre än så: *Herren (Gud) sade till min Herre: (Messias) "Sätt dig på min (Guds) högra sida*. Här handlar det om en kung som kommer sitta så nära Guds egen tron som det bara är möjligt. Det kan därför inte handla om någon vanlig jordisk kung. Messias har en relation till Gud som är mycket speciell.

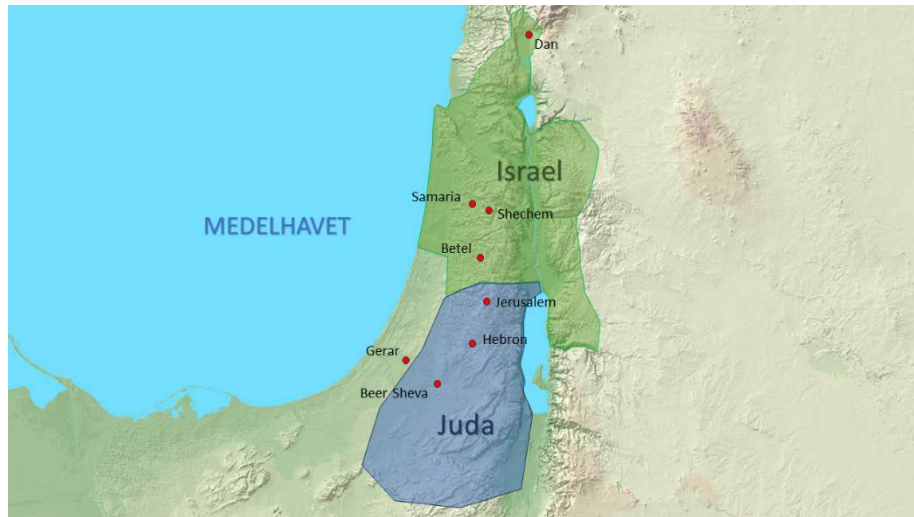
Under en stor del av sin verksamhet var Jesus föremål för frågor och ifrågasättanden angående vem han var. Vid ett tillfälle ställde Jesus själv en fråga till några skriftlärda om Messias rätta identitet, baserat på just de versar vi läste här (Matt 22:41-45). Hur kan Messias vara Davids son (underordnad David) samtidigt som David kallar honom "min Herre" (överordnad David)? De skriftlärde kunde inte svara på frågan, eftersom svaret förutsätter att Messias är någon annan än vad de förväntade sig.

Det delade riket

Under den tredje profetiska bergstoppen byggdes ett hus (eller tempel) åt Gud i Jerusalem, fast av Salomo i stället för av David. Kung Salomos tid framställs i Bibeln som en fantastisk tid. Rikedomar flöt in genom skatter och handel. Kungen hade råd med flera byggnadsprojekt, inte bara i Jerusalem. Lämningar av byggnader, murar och stadsportar från den här tiden finns i flera städer, exempelvis i Megiddo.

Men det fanns flera tecken på att allt inte var bra och strax efter Salomos död gjorde de nordliga stammarna i Israel uppror i protest mot höga skatter. Landet delades i två riken: Israel i norr och Juda i söder. Som om det inte var nog drabbades landet även av en egyptisk invasion under farao Sheshonq, ca 925 f Kr. Det är den första händelsen i Bibeln som helt säkert också omtalas i en utombiblisk källa.

4. Profetiska bergstoppar

Nordriket Israel och sydkiket Juda (Tomas Widholm/Map Creator)

Från den här tiden fanns det alltså två israelitiska riken vid sidan av varandra. Namnet Israel kan därför syfta både på hela landet och folket, eller enbart på nordriket och dess befolkning. Det behöver man som bibelläsare ha klart för sig. Annars blir det svårt att följa den röda tråden genom de bibelböcker som hör ihop med den här perioden.

I båda rikena skedde ett avfall från Gud. I nordriket Israel lät kung Jerobeam upprätta kultplatser i Betel och Dan, för att folket inte skulle fortsätta gå till Jerusalem. Dessa platser blev centra för avgudadyrkan och i Israel blev dyrkan av den kananeiske guden Baal en frestelse för både folket och dess ledare. Därför sände Gud profeterna Elia och Elisa till Israel under 800-talet f Kr.

Även i Juda florerade avgudadyrkan, vilket framgår både i Bibeln och av arkeologiska fynd. Dock var vissa av kungarna i Jerusalem trogna mot Gud och förbundet. Också i Juda framträdde flera profeter.

De här två rikena existerade vid sidan av varandra under ca 200 år. Ibland var de i krig med varandra. Israels folk var alltså i krig mot sig självt, vilket om något visar hur illa det hade blivit.

Småriken som Juda, Israel och deras grannar var också utsatta för press från närliggande stormakter. Egyptens makt minskade visserligen ju längre tiden gick men i nordost fanns stormakten Assyrien, som snart skulle intressera sig för landet Israel.

På Jesajas tid

Profeten Jesaja är förmodligen den mest kända och mest lästa av Gamla testamentets profeter. Han levde under en mycket omvälvande tid i Israels historia. Under Jesajas tid inleddes en intensiv profetisk (och politisk) period i den bibliska historien, den fjärde profetiska bergstoppen.

Jesaja var profet i Jerusalem, sydriket Judas huvudstad. I början av sin verksamhet (ca 735 f Kr) fick han tala ord från Gud till kungen i en komplicerad politisk situation. Stormakten Assyrien trängde västerut och försökte erövra de mindre riken som låg i vägen; Aram (Syrien), Israel, Juda och Filistein. När Aram och Israel ville göra motstånd mot Assyrien, försökte de tvinga med Juda i en allians. Då fick Jesaja en av de mest kända profetiorna i hela Bibeln:

■ Därför ska Herren själv ge er ett tecken: Se, jungfrun ska bli havande och föda en son, och hon ska ge honom namnet Immanuel. (Jes 7:14)

Denna profetia, Immanuelsprofetian, läses av kristna vid jul som en förutsägelse om Jesu födelse som en jungfrufödelse, vilket är den tolkning som också stöds av Matteusevangeliet (Matt 1:22-23). Profetian uppfylldes genom Jesu födelse mer än 700 år efter att Jesaja fått ta emot den.

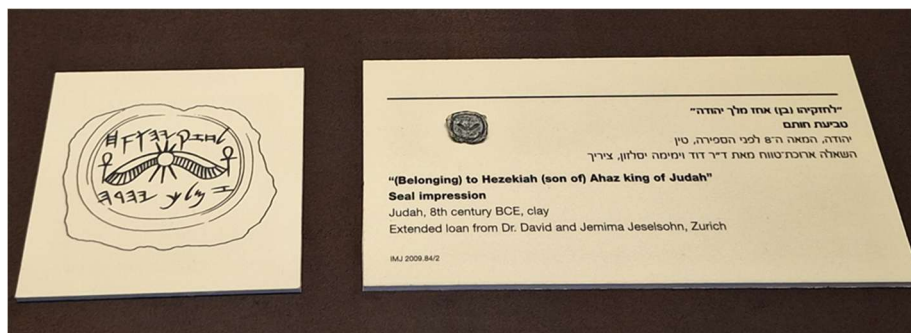
Samtidigt är det också helt uppenbart när man läser profetian i sitt sammanhang att den syftar på den politiska situationen under Jesajas egen tid. Det kan verka motsägelsefullt, men hänger samman med att denna profetia, liksom många andra, har en dubbel uppfyllelse. En profetia kan därför både handla om och förmedla budskap till människor i olika historiska sammanhang.

Inget kunde stoppa assyrierna. År 722 f Kr erövrade de nordriket Israel och förde bort stora delar av befolkningen i fångenskap. Det var en konsekvens av att folket brutit mot förbundet och i generationer ägnat sig åt avgudadyrkan. Gud verkställde en dom mot Israel. Assyrien var redskapet som fick verkställa den.

De israeliter som fördes bort i fångenskap brukar ofta kallas de tio förlorade stammarna, även om det knappast var fler än åtta stammar som berördes. Dessutom flydde många israeliter söderut undan assyrierna och bosatte sig i sydriket Juda. Vissa arkeologer har kopplat ihop denna

4. Profetiska bergstoppar

flyktingström med Jerusalems snabba tillväxt vid den här tiden. I vilket fall som helst så fanns det israeliter från alla tolv stammar i det Juda rike som blev kvar.

Sigillavtryck från kung Hiskias stämpel, Israel museum (Tomas Widholm)

Assyrierna var dock inte nöjda, utan ville lägga ytterligare territorier under sig. År 701 f Kr var det Juda rikes tur att bli invaderat. Assyrierna erövrade stad efter stad, dödade människor och förde bort andra i fångenskap. Till slut var det bara Jerusalem kvar och staden hotades av assyrierna. Kung Hiskia tog råd av profeten Jesaja, som i denna mörka stund fick ett hoppfullt budskap från Gud:

Därför säger Herren så om Assyriens kung: Han ska inte komma in i denna stad eller skjuta någon pil ditin. Han ska inte närma sig den bakom en sköld eller kasta upp en vall mot den. (Jes 37:33)

Trots det hopplösa läget skulle Jerusalem räddas. Så blev det också. Assyrien tvingades avbryta sitt försök att inta staden, efter att en ängel slagit den assyriska armén (2 Kung 19:35-36). Vad som egentligen hände har diskuterats, men det dröjde i alla fall ett bra tag innan assyrierna gav sig på sina grannar igen.

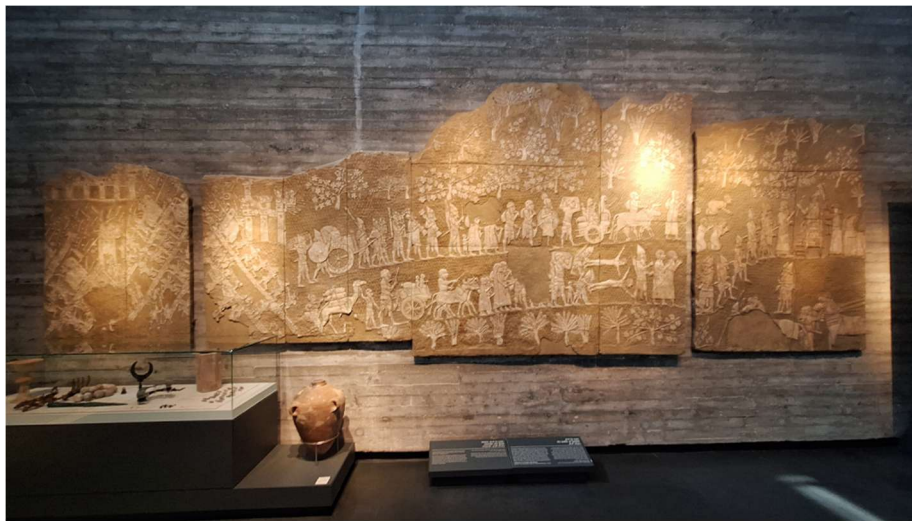
De här politiska händelserna under profeten Jesajas tid har avsatt spår både i historiska källor och i form av stora mängder arkeologiska fynd, förutom att de är utförligt skildrade i Bibeln. Ingen annan tid i Bibeln är så välbelagd som denna av historia och arkeologi. Vi ska titta på några exempel.

Inför hotet från assyrierna lät kung Hiskia leda in vattnet från Gihonkällan till staden via en underjordisk tunnel, så att vattenförsörjningen

4. Profetiska bergstoppar

inte skulle hotas under en belägring (2 Kung 20:20). Denna spektakulära tunnel är utgrävd av arkeologer och idag ett stort turistmål i Jerusalem.

Det är också ett faktum att Jerusalem aldrig blev erövrat, helt enligt Jesajas profetia. I Bibeln skildras hur assyriska sändebud försöker övertala kung Hiskia och Jerusalems invånare att ge upp. Den assyriske kungen skröt senare om att han fångat Hiskia ”som en fågel i en bur”, men någon erövring av staden omtalas inte heller i de assyriska källorna.

Assyrisk relief som visar erövringen av Lachish, Israel museum (Tomas Widholm)

Desto mera skröt assyrierna om sin belägring och erövring av staden Lachish, väster om Jerusalem. Den assyriske kungen lät hugga ut en flera meter bred relief som visar erövringen av staden, ungefär som i en serietidning (se bilden ovan). Där skildras hur Lachish stormades, hur judiska soldater dödades och hur människor fördes bort i fångenskap. Vid själva staden har arkeologer gjort mängder av fynd från belägringen, inklusive den ramp som assyrierna byggde inför stormningen.

Profeten Jesaja levde mitt i denna omvälvande tid, vilket präglar hans bok. De profetiska budskapen handlar både om samtid och framtid. Trots mycket mörker, finns det också mycket av tröst, hopp och uppmuntran i Jesajas bok. Ingen annan profet i Gamla testamentet har heller så tydliga och utförliga profetior om Messias, vilket vi får anledning att återkomma till i nästa kapitel.

Väckelsen under kung Josias tid

Omkring 100 år efter Jesajas tid regerade kung Josia av Davids hus i Jerusalem (ca 640-609 f Kr). Josia var en gudfruktig kung och under hans tid upplevde Juda rike sin sista blomstringstid.

Tiden före kung Josia, när Manasses var kung, hade präglats av avfall och avgudadyrkan (Jer 15:4). Under Josias tid hittades lagboken i templet. Exakt vilken text det handlar om framgår inte, men det borde varit Moseböckerna – kanske Femte Mosebok. Läsning av boken ledde till förkrosselse inför Gud, bön om förlåtelse och omvändelse. Josia lät genomföra reformer riktade mot avgudadyrkan. Nu skulle folket verkligen vara troget Gud i fortsättningen.

Utgrävningar i Jerusalem av lämningar från kung Josias tid (Tomas Widholm)

Denna ”bibelväckelse” mot slutet av 600-talet f Kr blev kortvarig, men fick ändå viss betydelse. Förutom att bidra till en ekonomisk och politisk blomstringstid, kan den ha påverkat flera bibliska personer. Några som var unga vid den här tiden var profeten Jeremia och fyra ungdomar nära den kungliga familjen: Daniel och hans tre vänner.

Allt detta fick dock ett abrupt slut i och med kung Josias död. Av skäl som är lika okända som omdiskuterade, valde Josia att låta sin armé rycka ut mot den egyptiska krigsmakten som var på väg för att hjälpa

4. Profetiska bergstoppar

Assyrien, som nu höll på att utplånas av en allians av motståndare. Varför Josia skulle ge sig på egyptierna är inte klarlagt. Konsekvenserna blev i alla fall att han stupade i slaget vid Megiddo 609 f Kr.

Josias död ledde till en andlig och politisk ”backlash”. De följande kungarna valde att återgå till avgudadyrkan. Efter Assyriens fall trädde en ny stormakt fram i öster: Babylonien. Den babyloniske kronprinsen, senare kungen, Nebukadnessar lät ta gisslan ur kungliga familjen i Jerusalem, troligen år 605 f Kr. I gisslan ingick bland andra Daniel och hans tre vänner.

Att ta gisslan på det här sättet var inte ovanligt under antiken och tanken var att kungen i Jerusalem skulle tänka sig för innan han gjorde uppror mot babylonierna. Det visar också att kung Nebukadnessar nu uppfattade Juda rike som underordnat Babylonien.

Jeremia, Jerusalems fall och det nya förbundet

Trots väckelsen under kung Josias tid var förhållandena allt annat än bra i Juda rike. Jeremia profeterade om att folket och dess ledare nu hade gått för långt. Gud skulle verkställa en dom också över Juda rike och Jerusalem:

Därför säger Herren Sebaot så: Eftersom ni inte har lyssnat till mina ord, ska jag kalla på alla folkstammarna i norr, säger Herren, och jag ska skicka efter min tjänare Nebukadnessar, Babels kung. Och jag ska låta dem anfalla detta land och dem som bor här och alla hednafolken runt omkring. Jag ska viga dem åt förintelse, och de ska bli till häpnad och åtlöje och evig ödeläggelse. Jag ska bland dem göra slut på jubelrop och glädjerop, rop för brudgum och rop för brud, kvarnens buller och lampans ljus. Hela detta land ska ödeläggas och förstöras, och dessa länder ska tjäna Babels kung i sjuttio år. Men när sjuttio år har gått ska jag straffa Babels kung och folket där för deras missgärning, säger Herren, och kaldeernas land ska jag göra till en ödemark för all framtid. (Jer 25:8-12)

Århundraden av uppror mot Gud och brott mot förbundet hade nu lett till en oåterkallelig dom över Juda. Den här gången var det Babylonien som skulle bli Guds redskap i verkställandet av domen. Kung Nebukadnessars namn nämns i den här profetian (fast med annan stavning).

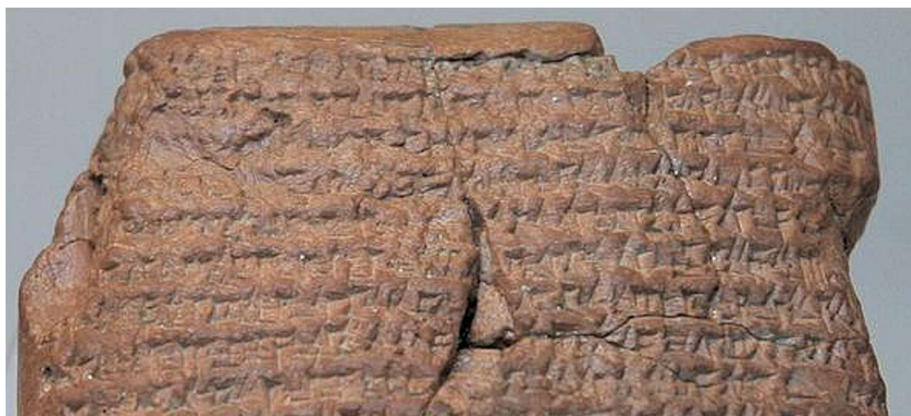
4. Profetiska bergstoppar

Men det slutar in inte där. Även Babylonien kommer straffas. Att just babylonierna skulle vara redskap i verkställandet av domen mot Juda rike hade inte något att göra med deras rättfärdighet eller gudfruktighet. Gud använder vilka han vill, för att utföra vilka verk han vill.

Jeremia angav även en tid av 70 år. Under 70 år ska ”dessa länder” vara under Babyloniens kung, men sedan ska domen falla även över honom. Sådana här sifferuppgifter inbjuder till mer eller mindre genomtänkta spekulationer. Låt oss ändå göra ett försök här:

Babylonien fick kontroll över flera länder i samband med att Assyrien krossades år 609 f Kr. Gisslan från Jerusalem togs omkring år 605 f Kr. Räknar vi 70 år framåt i tiden hamnar vi i början av 530-talet f Kr. Då kommer det vara slut med Babylonien, enligt Jeremias profetia.

Trots gisslan i Babylon, gjorde kung Jojakim i Jerusalem ändå uppror mot Nebukadnessar. Det tog inte lång tid innan den babyloniska armén kom farande och intog Jerusalem (år 597 f Kr). Då hade Jojakim precis dött och i stället fick hans son Jojakin, som var ny kung, stå till svars. Han fördes bort i fångenskap till Babylonien tillsammans med tusentals andra israeliter. En av dessa var profeten Hesekiel. Babylonierna lät tillsätta Jojakins farbror Sedkia som ny kung i förhoppning om att judarna nu hade lärt sig en läxa och inte skulle göra uppror igen.

Babyloniens krönika berättar om angrepp på Jerusalem (Public Domain/WikiMedia)

Nu levde alltså flera tusen personer av Israels folk ofrivilligt i Babylonien som en slags fångar. I det läget skrev Jeremia ett brev till dem och berättade att det inte skulle bli någon snabb förändring av läget:

4. Profetiska bergstoppar

För så säger Herren: När sjuttio år har gått för Babel ska jag ta mig an er och uppfylla mitt löfte att föra er tillbaka till denna plats. Jag vet vilka tankar jag har för er, säger Herren, nämligen fridens tankar och inte ofärdens för att ge er en framtid och ett hopp. (Jer 29:10-11)

Här nämns åter perioden om 70 år. Först efter 70 år kommer Gud att ”ta sig an” Israels folk och låta dem komma tillbaka till sitt land. Vi ser nu hur de två röda trådarna, folket och landet, gick isär, men som det verkar för en begränsad tid av 70 år.

I Jerusalem visade det sig att man inte lärt sig någonting av det som hänt tidigare. Mot Jeremias uttryckliga råd gjorde kung Sidkia uppror igen, knappt tio år in i sitt styre. Den babyloniska armén kom åter till landet, intog stad efter stad, bland andra Lachish, för att sedan belägra och inta Jerusalem. År 586 f Kr föll staden och templet förstördes.

Det blev slutpunkten för Jerusalem som huvudstad i ett självständigt israelitiskt kungadöme. Juda rike upphörde att existera och landet blev nu en provins i det babyloniska imperiet. Judarna hade förlorat sitt tempel, sin huvudstad och sitt land.

Tusentals judar fördes åter bort till fångenskap i Babylonien. Några judar, osäkert hur många, blev kvar i landet, medan andra flydde till de omgivande länderna. När en stor grupp judar flydde till Egypten, en tid efter Jerusalems fall, tvingade de med sig profeten Jeremia (Jer 43:1-13). Det verkar alltså som att Jeremia fick sluta sina dagar i Egypten.

Profeten Jeremias bok är en av de längsta i Bibeln och innehåller många profetior. Bland dessa finns också ett löfte som har fått en särskild betydelse. Vi hittar löftet i en profetia om Israels folks framtid:

Se, dagar ska komma, säger Herren, då jag sluter ett nytt förbund med Israels hus och med Juda hus, inte som förbundet jag slöt med deras fäder den dag då jag tog deras hand och förde dem ut ur Egyptens land – förbundet med mig som de bröt fastän jag var deras rätte herre – säger Herren. Nej, detta är förbundet som jag efter denna tid ska sluta med Israels hus, säger Herren: Jag ska lägga min lag i deras inre och skriva den i deras hjärtan. Jag ska vara deras Gud, och de ska vara mitt folk. Då ska de inte mer behöva undervisa varandra, ingen sin broder och säga: ”Lär känna Herren!” Alla ska känna mig, från den minste av dem till den störste, säger Herren, för jag ska förlåta deras missgärningar och aldrig mer minnas deras synder. (Jer 31:31-34)

4. Profetiska bergstoppar

Herren ska sluta ett nytt förbund, någon gång i framtiden. Löftet om det här nya förbundet kommer alltså under den fjärde profetiska bergstoppen i samband med den babyloniska fångenskapen. Uppfyllelsen av löftet ligger dock i framtiden, under den femte profetiska bergstoppen. Även om den fjärde profetiska bergstoppen saknar ett eget förbund, har den ett löfte om ett nytt förbund.

Det nya förbundet är annorlunda än Sinaiförbundet, som slöts i och med uttåget ur Egypten. I stället för en nedskriven lag ska Gud lägga sin lag direkt i människornas inre och skriva den på deras hjärtan. Det handlar här om att Gud ska leda människor genom den Helige Ande.

I löftet framträder en kontrast mellan Sinaiförbundet och det nya förbundet. Kristna har därför många gånger tolkat löftet som att Gud brutit med Israels folk och de kristna, kyrkan, i stället blivit ett nytt gudsfolk.

Det är ett grovt felaktigt resonemang, vilket framkommer om man bara läser texten noga och tar hänsyn till det sammanhang där den står. För det första står det uttryckligen att Gud ska sluta det nya förbundet med Israels hus och Juda hus, inte med några andra. Det råder därför kontinuitet mellan löftet om det nya förbundet och det Gud tidigare har sagt och gjort med sitt folk.

Om man sedan, för det andra, läser sammanhanget där löftet om det nya förbundet står, så finner vi där de mest kraftfulla löften som finns i hela Jeremias bok om att Guds kärlek och nåd till Israel är evig (Jer 31:3) och att Davidsförbundet är evigt (Jer 33:19-22). Det nya förbundet innebär inte ett brott mot de löften som Gud först gav till Abraham och Sara, utan uppfyllelsen av dem.

Daniel och Hesekiel

Profeterna Daniel och Hesekiel hörde till de judar som var fångar under den babyloniska fångenskapen. Daniel och hans tre vänner var bland de allra första som fördes till Babylonien och ingick i en gisslan, närmast som "lyxfångar", vid den babyloniske kungens hov.

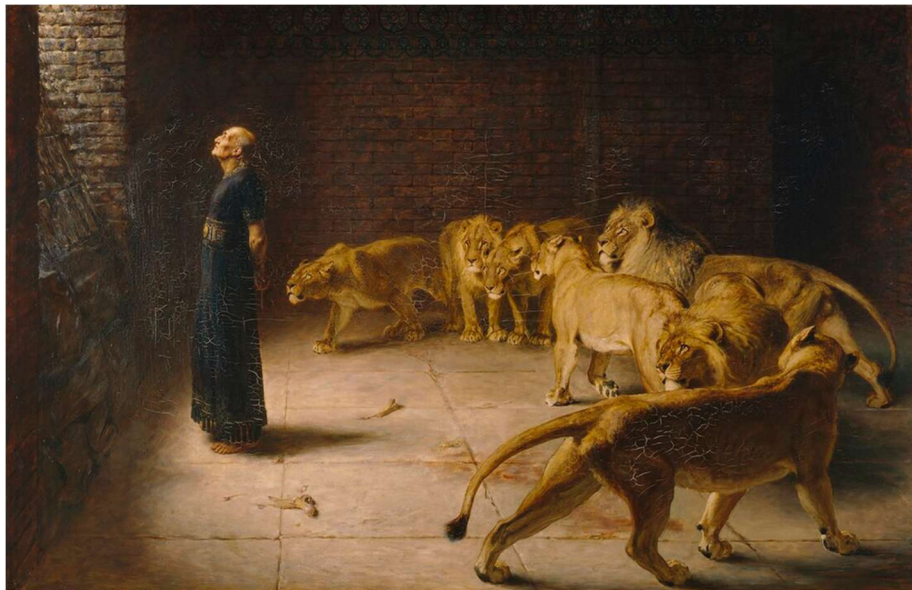
Daniels bok handlar om Daniel och hans tre vänner som nu levde i en främmande kultur där man inte tillbad Bibelns Gud. De fick nu vara judar på "bortaplan" och hantera förväntningar och krav på att de skulle anpassa sig till den kultur de nu levde i. Boken är därför i hög grad

4. Profetiska bergstoppar

aktuell och har mycket att säga till kristna som idag lever på ”bortaplan” i den allt mera antikristna svenska kulturen.

I Daniels bok finns det även visioner och profetior. Två visioner visar den framtida storpolitiska utvecklingen från Daniels tid och några hundra år framåt i tiden. Först fick kung Nebukadnessar en dröm om en stor staty. Statyn var tillverkad av olika metaller, som representerade Babylonien och tre kommande stormakter: perserriket, Alexander den stores rike (och dess efterföljare), samt romarriket (Dan 2:1-49). Senare fick Daniel se samma fyra stormakter i en vision, men nu i form av fyra odjur (Dan 7:1-28). Kung Nebukadnessar fick se de fyra stormakterna ur jordiskt perspektiv, som en fin staty. Daniel fick se dem ur himmelskt perspektiv, då de i stället framstod som monster.

I båda visionerna framkommer dock att den sista stormakten ska krossas av Gud själv. Guds rike kommer bryta fram. Visionerna tyder på att något stort kommer hända i framtiden när romarriket är den dominerande stormakten i världen. Det pekar fram mot den tid då Jesus var verksam.

Daniel i lejongropen, av Briton Riviere (Public Domain/WikiMedia)

Daniel var alltså en ”lyxfånge” som levde nära kungamakten. Men även han råkade ut för förföljelser. Som gammal man blev han angripen för

4. Profetiska bergstoppar

sin tro på Gud och straffad genom att kastas till lejonen. Men Gud grep in och räddade Daniel.

Profeten Hesekiel var ingen lyxfånge, utan levde bland vanliga israeliter i exil. Hans bok inleds med några kapitel där han i en syn fick se hur Guds närvaro skulle lämna templet i Jerusalem. På så sätt fick han i förväg se Guds dom mot landet, staden och templet. Profetian gick i uppfyllelse i augusti år 586 f Kr. Några månader senare nådde budbärare fram till Hesekiel med nyheten om att Jerusalem fallit och templet förstörts (Hes 33:21).

Hesekiels bok innehåller i övrigt mäktiga profetior om Israels folk och Israels land. Den babyloniska fångenskapen kommer inte innebära slutet för Israels folk. Folket kommer få återvända till sitt land, fångenskapen är temporär. Det finns hopp om ett slut på fångenskapen och om en återkomst till Israels land. Budskapet är alltså det samma som hos profeterna Jesaja och Jeremia.

Hesekiels bok innehåller även profetior som sträcker sig betydligt längre fram i tiden. Judar kommer inte bara leva som fångar i Babylonien eller som flyktingar i Egypten. Hesekiel och de andra profeterna talade om en tid när judar skulle leva utspridda i en stor del av världen, något som i hans tid verkade höra till en ännu avlägsen framtid. Också efter denna globala förskingring ska folket få återvända till landet Israel, någon gång i framtiden.

Babyloniens fall 539 f Kr

Babylonien erövrades av perserriket år 539 f Kr. De sista dramatiska timmarna innan huvudstaden föll skildras i kapitel fem i Daniels bok. Den babyloniska kungens son, Belsassar, hade ordnat en stor fest, trots att riket var på väg att gå under. Under festen tog man fram och vanhelgade de heliga kärl som babylonierna på Nebukadnessars tid hade tagit från templet i Jerusalem.

Då avkunnade Gud en dom över det babyloniska riket genom att låta en hand skriva på väggen, vilket skildras i Rembrandts berömda målning (se bilden på nästa sida). Daniel kallades in för att tolka texten (Dan 5:10). Samma natt intogs staden av perserna och Belsassar dödades (Dan 5:30). I och med Babyloniens fall uppfylldes flera profetior hos Jesaja,

4. Profetiska bergstoppar

Jeremia, Hesekiel och Daniel. Det babyloniska rikets dominans över andra länder hade bestått i 70 år.

Belsassars fest på randen av Babylons fall, av Rembrandt (Public Domain/WikiMedia)

Perserrikets kungar hade en annan politik mot de mindre folken än vad assyrier och babylonier hade haft. De tillät både judar och andra bortförda folk att återvända till sina hemländer. Därmed var det också slut på den babyloniska fångenskapen.

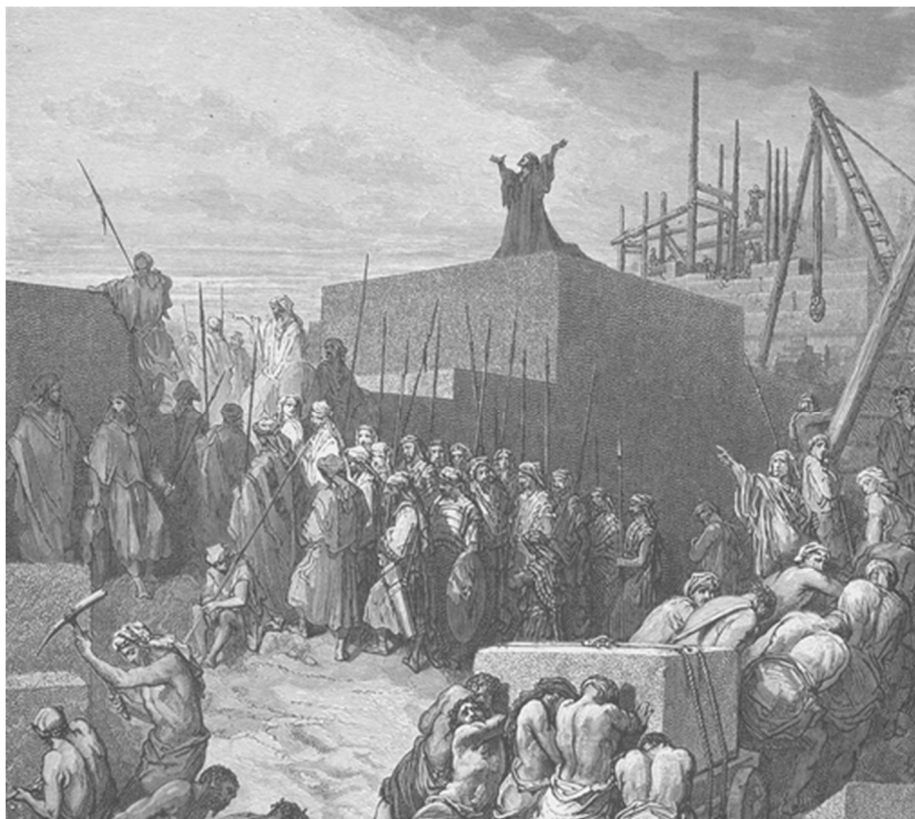
Ganska snart gav sig några tusen judar i väg för att återvända till sitt land och till Jerusalem. I ledningen för den första gruppen var en ättling till kung David som hette Serubbabel. I Israels land fanns fortfarande en del judar kvar, som alltså inte blivit bortförda av babylonierna.

Det persiska riket hade mycket stor omfattning och även Egypten och Mindre Asien erövrades av perserna. I väst förde de krig mot grekerna. Israels land delades upp och blev provinser i perserriket. Provinserna omkring Jerusalem fick namnet Jahud och judarna hade ett visst självstyre där.

4. Profetiska bergstoppar

Ganska snart efter att de första judarna anlönt till Jerusalem, började de planera för att bygga ett nytt tempel. Allra först byggdes ett altare, så att offerttjänsten kunde återupptas. Men arbetet avstannade och det nya templet blev inte mer än påbörjat. Folket valde att prioritera andra saker.

Haggai och Sakarja

Det andra templet börjar byggas, av Gustave Doré (Public Domain/WikiMedia)

I samband med att judarna fick komma tillbaka till landet var Haggai och Sakarja verksamma som profeter i Jerusalem. Haggai var verksam under en ganska kort tid omkring år 520 f.Kr. Även Sakarja var verksam då, men under längre tid än Haggai.

4. Profetiska bergstoppar

Båda profeterna uppmanade folket och deras ledare att återuppta byggandet av det nya templet. Arbetet hade avstannat och folket ägnade sig åt sitt eget i stället. Haggai talade om vikten av att prioritera rätt:

Så säger nu Herren Sebaot: Lagg märke till hur det går för er. Ni sår mycket men skördar litet. Ni äter men blir inte mätta. Ni dricker men blir inte glada. Ni klär er men blir inte varma. Den som får lön har hål i börsen. Så säger Herren Sebaot: Lagg märke till hur det går för er. Gå upp till bergen, hämta virke och bygg upp mitt hus, så ska jag glädja mig över det och visa min härlighet, säger Herren. Ni väntade er mycket, men se, det blev lite. Och när ni förde hem det blåste jag bort det. Varför? säger Herren Sebaot. För att mitt hus ligger i ruiner, medan ni alla har brått med era egna hus. (Hagg 1:5-9)

Herren själv frågade folket genom profeten Haggai hur det gått för dem. Inte så bra, när de försummade templet för att satsa på sig själva. Haggai fick därför förmedla ett budskap från Gud om att först prioritera honom, för att sedan se hur det skulle gå med allt annat.

Budskapet påminner om Jesu ord att först söka Guds rike, för att sedan också få allt annat (Matt 6:33). Rent mänskligt sett verkar det vara ologiskt. Men när vi först söker Guds rike gör Gud två mirakel med oss. Först hjälper han oss att ändra våra prioriteringar. Ju mer vi söker hans rike, desto lättare blir det att prioritera rätt. När vi då väljer bort vårt eget gör Gud ett andra mirakel och låter oss få sådant som vi valt bort, men nu som en gåva från honom.

Folket lyssnade på Haggai och Sakarja. Byggandet av templet återupptogs och några år senare, omkring 516 f Kr, var det färdigt och kunde återinvigas. Märkligt nog blev alltså det andra templet klart omkring 70 år efter att det första hade förstörts.

Det här var alltså det andra judiska templet i Jerusalem. Det första hade byggts av Salomo i mitten av 900-talet f Kr och förstörts av babylonier år 586 f Kr. Det andra templet blev klart omkring 516 f Kr och stod kvar, efter vissa renoveringar och utbyggnader, fram till år 70 e Kr. Det är därför vanligt att dela in Jerusalems bibliska historia i de två tidsperioderna första och andra tempelperioden.

Profeten Sakarja förmedlade också andra budskap, utöver dem som handlade om att återuppbygga templet. I Sakarjas bok finns profetior om alla tre röda trådar genom Bibeln. Vi finner här ett par av de mäktigaste profetierna om Jesus, bland annat om hans korsfästelse. Israels folk ska

4. Profetiska bergstoppar

en gång i framtiden se upp till en person som de har ”genomborrat” (Sak 12:10).

Sakarja talade också om att folket ska återvända till landet och där bli återupprättat igen. Trots att tusentals judar faktiskt återvände under Sakarjas egen tid, framgår det av bibeltexten att uppfyllelsen av hans profetior hör till en mera avlägsen framtid. Inte förrän i modern tid, alltså under de senaste 100 åren, har vi sett dessa profetior bli uppfyllda.

Röda tråden: Israels folk

“Vid Babels floder, där satt vi och grät”, av Bendeman (Public Domain/WikiMedia)

Vad var det egentligen som hände på den fjärde profetiska bergstoppen, i samband med babyloniska fångenskapen, och hur hänger det ihop med Bibelns röda tråd?

Vi vet sedan tidigare att Israel är Guds utvalda folk, ända sedan Abrahams och Saras tid. Vi får inte heller tappa bort att Israels ställning som Guds folk bygger på att Gud utvalt folket för att använda det i sin

4. Profetiska bergstoppar

frälsningsplan för världen, inte för att Israels folk skulle vara bättre än andra folk eller ha några särskilda förtjänster.

Lika fullt är det ändå klart att det som Israels folk råkade ut för i form av krig, död och deportationer var ett straff för deras brott mot förbundet med Gud. Det återkommer i flera bibelböcker och vi ska läsa en text i Klagovisorna:

Så mörka moln Herren i sin vrede har täckt dottern Sion med! Han kastade Israels härlighet från himlen ner till jorden, han tänkte inte på sin fotpall på sin vredes dag. Utan att skona har Herren fördärvat Jakobs alla boningar. I sin vrede rev han dottern Judas fästningar och slog dem till marken, han orenade riket och dess furstar. I vredens hetta högg han av Israels alla horn. Han drog undan sin högra hand när fienden kom, och brann i Jakob likt en flammande eld som förtär allt runt omkring. Han spände sin båge som en fiende, stod redo med sin högra hand som en ovän, och dödade allt som var ljuvligt för ögat. Över dottern Sions hydda öste han sin vrede som eld. Herren var som en fiende. Han fördärvade Israel, han fördärvade alla dess borgar, han förstörde dess fästningar. Han hopade sorg på sorg över dottern Juda. (Klag 2:1-5)

Klagovisorna anses ha skrivits av profeten Jeremia efter Jerusalems fall år 586 f Kr. Som framgår av texten så beskrivs på ett målande sätt både vad som hände, med ett poetiskt språk, och att olyckan kom från Gud själv som ett straff. Det som hände var inget mysterium. Profeterna hade under lång tid varnat folket, varningar som folkets flertal inte lyssnade på och därför fick ta konsekvenserna av.

Och ändå, mitt i all sorg och bedrövelse, finns det hopp. Det är ett hopp som bygger på Guds trofasthet. Vi fortsätter att läsa i kapitel tre i Klagovisorna:

Det är Herrens nåd att det inte är ute med oss, att det inte är slut med hans barmhärtighet. Den är ny varje morgon, stor är din trofasthet. [...] Herren förkastar ju inte för evigt. (Klag 3:22-23, 31)

Trots det som hänt hade Gud inte förkastat folket "för evigt". "Det är inte ute med oss", skriver författaren, tack vare Herrens nåd. Gud är god och tar sig an sitt folk utan att de förtjänar det och trots det som hade hänt. Guds kärlek och omsorg bygger inte på folkets godhet utan på

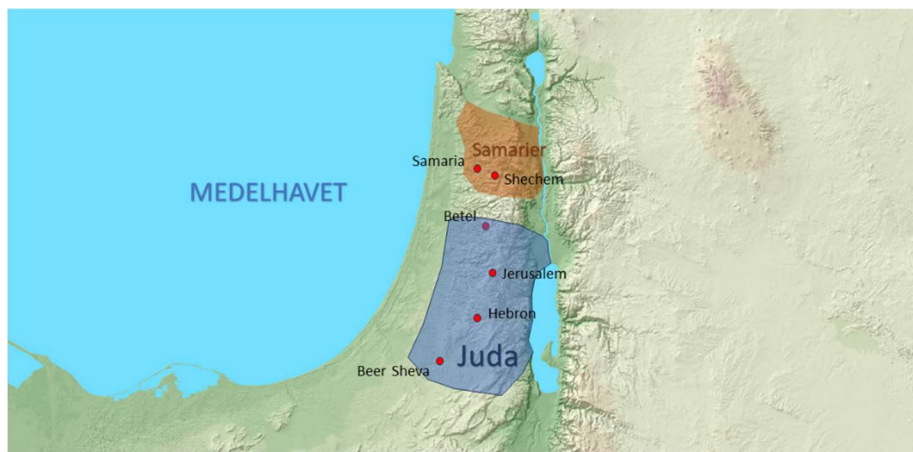
4. Profetiska bergstoppar

Guds godhet och trofasthet mot sitt förbund och de löften han gett, ända från Abrahams och Saras tid.

De här hoppfulla orden har uppmuntrat och inspirerat många kristna. Just de här versarna i Klagovisornas kapitel tre läses om och om igen i församlingar och av enskilda kristna. Så får vi göra, det är inte fel.

Det blir dock problematiskt om vi aldrig läser resten av boken. Att enbart läsa vissa utvalda bibelversar, för att de ska ge tröst och hopp för stunden, är inte att läsa Bibeln. Vi behöver läsa hela Klagovisorna, och hela Bibeln. Först då får vi tag i Bibelns röda tråd och först då kan vi få del av allt det som Gud vill ge oss genom sitt Ord. Vi behöver hela Guds Ord, inte minst i den tid vi lever i nu.

Röda tråden: Israels land

Den persiska provinsen Juda och samariernas område (Tomas Widholm/Map Creator)

Israels folk och Israels land gick alltså skilda vägar i samband med den babyloniska fångenskapen. Det var en konsekvens av folkets uppror mot Gud och brott mot förbundet. Många fördes bort i fångenskap, medan andra flydde från landet. Bara en minoritet av folket blev kvar.

Andra folk tvångsförflyttades från andra länder till landet Israel. Stormakten Assyrien hade som politik att flytta omkring olika folkgrupper i sitt imperium:

4. Profetiska bergstoppar

Kungen av Assyrien hämtade folk från Babel, Kuta, Ava, Hamat och Sefarvajim och lät dem bosätta sig i Samariens städer i stället för Israels barn. De tog Samarien i besittning och bosatte sig i städerna där. (2 Kung 17:24)

Här räknas fem områden i Mesopotamien upp som assyrierna hämtade olika folk ifrån och förde till Samarien, det som tidigare varit nordriket Israels område. De här folkgrupperna tog med sig sina religioner och dyrkade sina egna gudar. Detta ledde till problem och den assyriske kungen skickade en israelitisk präst till Samarien så att de också skulle lära sig att dyrka Bibelns Gud (2 Kung 17:27-33). Med tiden kom dessa människor, som i Nya testamentet kallas samarier, att enbart tro på Bibelns Gud och ha de fem Moseböckerna som helig skrift.

Läget i Israels land var alltså ganska komplicerat när vi når slutet av Gamla testamentet. En del av dem som levde i landet tillhörde Israels folk, men kallades från den här tiden judar. Det levde också andra folk i landet, dels de som med tiden kom att kallas samarier, dels även andra folk som flyttat in i landet. Ett exempel på det senare är Edoms folk som levde sydost om Döda havet, men som flyttade västerut in i det som är Israels land.

Bibeln är ändå tydlig med att denna situation inte är slutmålet för Israels land. Profeternas budskap är att hela Israels folk ska återsamlas till landet, någon gång i framtiden. Då kommer folket och landet åter att förenas helt och hållet.

Avslutning

I det här kapitlet har vi framför allt haft fokus på två röda trådar: Israels folk och Israels land. Israels folk fick landet av Gud, för att sedan på sätt och vis förlorat det, och därefter få tillbaka det igen. Judarna tilläts att komma tillbaka till landet efter den babyloniska fångenskapen och flera tusen av dem återvände också dit.

Många judar levde dock kvar utanför landet i det som kallas förskingring, eller med ett grekiskt ord: diaspora. Judar spreds ut runt omkring i Mellanöstern och Medelhavsområdet. Det kan verka gå direkt emot löftena om att Israels land ska tillhöra Israels folk. Men även förskingringen var en del av Guds plan. I de två följande kapitlen ska vi

4. Profetiska bergstoppar

sätta fokus på Messias. Vi kommer då se att både de judar som levde i landet och de som levde i förskingringen skulle få viktiga roller i Guds frälsningsplan.

4. Profetiska bergstoppar

Bibelläsning

Profetiska bergstoppar

1.	1 Sam 16:1-13	David smörjs till kung i Sauls ställe
2.	2 Sam 7:1-29	Guds löften till David
3.	1 Kung 8:1-21	Salomo och templet i Jerusalem
4.	1 Kung 12:1-20	Israel delas i två riken
5.	1 Kung 18:16-46	Elias kamp mot Baals profeter
6.	2 Kung 2:1-18	Elias himmelfärd
7.	2 Kung 22:1-20	Väckelsen under kung Josias tid
8.	Dan 1:1-21	De första fångarna i Babylonien
9.	2 Kung 25:1-17	Jerusalems fall
10.	Jer 29:1-14	Jeremias brev till fångarna i Babylonien
11.	Esra 1:1-11	Slutet på den babyloniska fångenskapen
12.	Esra 6:13-18	Det andra templet invigs

Tema: På Jesajas tid

1.	Jes 6:1-13	Jesajas kallelse
2.	Jes 8:1-22	Dom över Israel genom Assyrien
3.	Jes 33:1-24	Sion (Jerusalem) ska räddas undan Assyrien
4.	Jes 36:1-22	Assyrien invaderar landet år 701 f Kr
5.	Jes 37:1-38	Jerusalems räddning och Sanheribs fall
6.	Jes 39:1-8	Jesaja förutsäger den babyloniska fångenskapen
7.	Jes 40:1-11	Tröst för de framtida fångarna i Babylonien
8.	Jes 48:1-22	Den babyloniska fångenskapen har ett slut

4. Profetiska bergstoppar